עד ראיה - מחזה מאת יהושוע סובול-על הסירוב

קטעים מתוך המחזה "עד ראיה" . המחזה מפתח את הסיפור על פרנץ יגרשטטר שהיה אזרח אוסטרי שסירב להתגייס לצבא הנאצי והוצא על כך להורג .

למורה

מטרת השיעור היא להציג את עמדת הסרבן השם קו אדום לציות תוך הצגת נימוקיו אל מול העמדות המייצגת את משתפי הפעולה במעשה העוול ואת העומדים מהצד.

בציטוטים מההצגה יש ניסיון לבלול העמקה בדילמות השונות העולות בהצגה ולכן הטקסט ארוך יחסית.

בסיומו מוצעת גרסא מקוצרת והמורה מוזמן.ת לבחור בהתאמה לקהל היעד.

מהלך: מוצע לבקש מארבעה תלמידים מתאימים להכין הקראה של קטעי המחזה . לחלופין ניתן לחלק לתלמידים את הקטעים והמורה יקרא קריאה מותאמת . המורים יכולים לקצר את הטקסט בהתאמה לביתות ולמסגרות הזמן.

לאחר הקריאה מוצע לפתח דיון בהתאם לשאלות הבאות :

1.מה הם המאפיינים של כל אחד מהחברים: פרנץ, מרטין והאנס?

2. מי מהם לדעתך הוא האזרח הטוב ?

3. מי מהחברים שומר על הכללים?

4. איזה דגם של אזרחות נוקטים רב האזרחים במדינה ?

5.מה המענה שנותן פראנץ לשופטים הטוענים כי הסיפוח התקבל במשאל עם ?

6. במשפט נשאל פראנץ ע"י דמות המייצגת את השופטים אם אין הוא חושב שהצדק הוא עם הרוב המכריע של העם.

אז מתפתח השיח הבא :

"פרנץ: אדוני האדמירל מה היית עושה אילו רוב המלחים על האונייה שלך היו מחליטים לנסוע בכיוון הלא נכון?"

ארפס: באונייה אין דמוקרטיה. יש כוכבים, יש מפות, יש מצפן, יש מטרה, יש נתיב, יש רב חובל, יש קצינים, יש מלחים, יש גשר פיקוד...

פרנץ: הנפש, אדוני האדמירל, היא אנייה בלב ים."

-מהי טענתו של פראנץ לגבי הכרעת הרוב בהקשר ההיסטורי בו מדובר?

-מה ההבדל לדעת האדמיראל בין האונייה לדמוקרטיה?

-האם פראנץ מקבל את ההבחנה שעושה האדמיראל? הסבר.י

-מה הביקורת שניתן לגזור מתמונת המשפט ביחס לשופטים ולתפיסתם את הדמוקרטיה?

-האם יש משמעות של דמוקרטיה המבטאת את עמדתו של פראנץ? הסבר.י

7. בשיחה של פראנץ עם הכומר טוען הכומר שעל פראנץ ללכת עם העדר, שיש לכבד את הסיפורים השונים בקשר למלחמה ושהוא עצמו לא עד ראיה. מה הן תשובותיו של פראנץ לגבי כל אחת מטענות אלו?

8.בשיח עם הכומר אומר פראנץ:" תקשיב לקולות שבוקעים מתוך הקרונות החתומים . אלוהים מדבר אליך בקולות הללו, הוא אומר לך בדיוק מה אתה חייב לעשות." למה הכוונה לדעתך במושג אלוהים באמירתו של פראנץ ?

תמונה 1

הסוהר באסטיאן מבקר את פראנץ בתא הכלא בברלין

בסטיאן יושב על שרפרף ומתבונן בפרנץ שעסוק במיון זוגות נעליים צבאיות מתוך ערימה גדולה של נעליים . פרנץ מסדר את זוגות הנעליים שמיין בשורה לאורך קיר התא.

באסטיאן: מה אתה מתאמץ כל כך, פרנץ? כולו נעליים של אסירים, נידונים למוות, כמוך.

אני מדבר אליך , אתה שומע? אתה טיפוס משונה , פרנץ. פעם ראשונה בקרירה שלי שמי שהוא מבקש מברשת וסבון בשביל לנקות את בתי השימוש . ואיזה דבקות במשימה! עמדתי שם ולא האמנתי לעיניים שלי. לא מספיק לבן אדם שהוא מוציא את החרא, לא! תן לו מברשת! עומד לצחצח את הקירות של הבור חרא במברשת, עם מים וסבון, כאילו לא הולכים להשתין שם ולחרבן עד יום הדין. חשבתי שיש לי עניין עם משוגע ועד עכשיו אני לא בטוח שלא. אתה משוגע פרנץ? (פרנץ נותן בו מבט ולא עונה). שאלה טיפשית. לא במקום. בן אדם שמסרב להתגייס לצבא בזמן מלחמה , לא יכול להיות נורמלי. מצחצח, מצחצח, כל דבר מצחצח . זה עושה אותך מאושר , העבודה המלוכלכת הזאת?

פרנץ: כן.

באסטיאן: מה אתה משתדל כל כך? אתה חושב שזה יציל אותך מהגיליוטינה? שמפקד הכלא ייכנס לבית השימוש , והנשימה תיעצר לו מרב התפעלות : מי זה ליקק כל כך יפה את הקקה שלנו? מי זה צחצח כ"כ מבריק את הנעליים של האסירים שלנו?!

-פרנץ, המפקד!

-איזה פראנץ?

-סרבן הגיוס מתא מספר 15 באגף הנידונים למוות. פרנץ יגרשטטר.

-תביאו אותו מיד אלי, שניראה את הבחור.

-המפקד, הנה הוא לפניך!

-אוהו! מיד לבטל את עונש המוות? אני רוצה אותו בתור סניטאר ראשי של הכלא.

זה מה שאתה מקווה , פרנץ? זה לא ילך . שום דבר לא יציל את הצוואר שלך מהסכין. אתה שומע או לא שומע מה שאני אומר לך? תענה לי !

פרנץ: אני שומע.

באסטיאן : אתה אולי שומע , אבל אתה לא מבין. אם היית מבין, מה שמחכה לך, לא היית מצחצח עכשיו את הנעליים המסריחות כל כך בכזאת דבקות. אם היית תופס מה שמחכה לך בעוד כמה ימים , לא היית עושה יותר כלום. היית מתהלך בתא הלוך וחזור כמו חיה, או שהיית חוטף שיתוק מרב פחד , היית יושב בפינה לחוץ לקיר , והיית רועד כמו שפן שלוקחים אותו לשחיטה. אתה לא מבין מה שמחכה לך. אין דבר , בשביל זה אני באן.

(שולף גיליון ניר לבן ותוקע בידיו של פרנץ)קח. זה בשבילך. אתה צריך רק לחתום פה וללבוש את המדים האלה , ועונש המוות יבוטל.

פרנץ: (לוקח את הטופס ומעיין בו)

באסטיאן: אם אתה חושב שאתה גיבור גדול , חבה שיבואו לגרר אותך לגיליוטינה, כי ללכת על הרגליים שלך אל הכלי הנורא הזה לא תהיה מסוגל. אני כבר ראיתי גיבורים כמוך. ראיתי מה קורה להם פתאום כשבאים לקחת אותם. ראיתי מה קורה להם כשקושרים אותם לקרש ומשביבים אותם מתחת לסכין. יש כאלה שמשתינים ומחרבנים במכנסיים מרוב פחד . יש כאלה שצועקים " אמא!" לפני שהראש ניתז . היה אחד שצרח :"לא!!!תעצרו!" אבל מהרגע שהסכין יצאה לדרך , שום כוח בעולם כבר לא יכול לעצור אותה. עכשיו עוד יש לך זמן לחשב על הכל ולהתחרט, לפני שיבואו לקחת אותך לדרך האחרונה.
מה אמרת להם שהם נותנים לך צ'אנס להציל את עצמך? איך שלא יהיה , אם אתה רוצה שהראש שלך יישאר מחובר לצוואר, כל מה שאתה צריך לעשות, זה רק לחתום באן.

פרנץ: (מושיט את הניר לבאסטיאן) תודה.

באסטיאן: לא חתמת?!

פרנץ: לא.

באסטיאן: אתה משוגע. משוגע! אבל מה איכפת לי. קיבלתי פקודה להשאיר את הנייר הזה. תחתום עליו מתי שתרצה.

תמונה 4

חבריו של פראנץ , מרטין והאנס , באים לבקרו בכלא. מרטין משרת ביחידת נ. מ. ,והאנס הוא נהג של בוס.הם מוצאים את פרנק כשהוא מקרצף את המחבת. לגופו רק יריעת בד שקשורה סביב מותניו ואזור חלציו.

מרטין: פרנץ!

פרנץ: (מרים את ראשו מהמחבת): מרטין? האנס?(שמח לקראתם והם שמחים לקראתו)

תראו מי שבא! חשבתי שאני כבר לא אזכה לראות אתכם.

מרטין: ככה אתה חושב על החברים שלך , פרנץ?

פרנץ: אני אומר לכם: אני נהנה מכל רגע . אתם לא מתארים לכם עד כמה העבודות הפשוטות האלה מסדרות לבן אדם את הראש.

מרטין: ואם מתחשק לך לצאת לטייל ברחוב?

פרנץ: בשביל מה? בשביל להצטרף לכל שאר הפושעים?

מרטין: איזה פושעים?

פרנץ: כל מי שמסתובב עוד חופשי בארץ הזאת – הוא פושע. האנשים ההגונים יושבים בכלא.

מרטין: אנחנו פושעים?

פרנץ: מה אתה חושב?

מרטין: אני שואל אותך: אני פושע, פרנץ? תסתכל עלי ! החבר שלך מרטין, ששתה איתך, ושיחק איתך קלפים, פושע? מה עושה אותי לפושע?

פרנץ: המדים האלה שאתה לובש. אלה מדים של פושעים.

מרטין: מה אני עושה בצבא , אתה יודע?

פרנץ: משרת את הפיהרר ואת המלחמה שלו.

מרטין: לא , לא , לא! אני תותחן בסוללת תותחים נגד מטוסים.

האנס: כן, כן. כולנו גאים בך.

מרטין: הלוואי שיכולתי לעשות יותר.

האנס: הלוואי שהייתי יכול לעשות פחות.

מרטין: המטוסים שלהם באים לילה לילה. מפציצים את הערים והעירות והכפרים שלנו. לילה לילה מאות מפציצים חורשים את השמיים. מורידים עלינו אלפי טונות של פצצות. בלי הבחנה. הם קוראים לזה הפצצות שטיח. אתה יודע מה זה? הם יורדים על עיר ופורשים עליה שטיח של פצצות. אתה צריך לראות מה נישאר מעיר כזאת, אחרי שהם עוברים. רובעים שלמים מחוקים. הקירות של הבתים מונחים כמו מזרונים ענקיים ברחובות. צינורות הגז מתפוצצים. שריפות ענק משתוללות. כל החמצן נישרף. העיר הופכת לכבשן אדיר והכל ניסחף לתוך האש. במו עיני ראיתי נשים וילדים עפים לתוך האש .אז מה צריך לעשות: לתת להם לשרוף אותנו ככה? או לכוון את הכלים שלנו ולנסות להפיל אותם לפני שהם שורפים חיים אלפי זקנים, נשים וטף שלא הרימו יד על בן אדם?

פרנץ: אז אתה יושב ויורה על המטוסים שלהם.

מרטין: כן. זה מה שאני עושה. אני יושב על התותח נון מם , ומנסה לפגוע במפציצים האיומים האלו שהורגים בלי הבחנה עשרות אלפי בני אדם חפים מפשע. אז אני פושע? אני לא פושע פרנץ, ואני לא ארשה לך לקרא לי פושע.

האנס: פרנץ! אתה רוצה לאבד את הראש שלך בגלל הסמרטוטים האלה? מה ייצא לך מזה? בעוד שלוש, ארבע שנים אף אחד כבר לא יזכור אותך, וגבר זר ישכב עם האישה שלך, כי החיים צריכים להימשך איתך או בלעדיך, פרנץ. זה מה שאתה רוצה? שמע לי פרנץ, תכופף קצת את הראש, ואל תאבד אותו. שים עליך את המדים, אף אחד לא ישלח אותך להרוג אנשים. אתה גם לא חייב להיות גיבור כמו מרטין, שכל הזמן רק חולם להפיל מפציצים אנגלים ואמריקאים ולקבל מדליות. הרי יש לך שכל פרנץ. תעשה חיים , כמוני, תן לכל העסק הרע הזה לעבור מעל הראש שלך, ולהיגמר.

פרנץ : הייתי רוצה להיות כמוך, האנס , אבל אני לא יכול.

האנס: למה? אתה יותר טוב ממני ?

פרנץ : אני לא יותר טוב ממך . אני פשוט לא יכול.

מרטין: האמת שממנו(מהאנס) לא ציפיתי לשום דבר, אבל ממך , פרנץ, אני ממש מאוכזב.

פרנץ: באמת?

מרטין: כן, אני האמנתי בך. הייתי מוכן ללכת אחריך באש ובמים. הייתי בטוח שאתה תלך ליחידה מובחרת, ותחזור מינימום רב סרן, שתיתן דוגמא לכל הצעירים בכפר. בסוף מה? בסוף אתה משתמט.

פרנץ: אני לא משתמט, מרטין. אתה תצא חי מהמלחמה הזאת . אני הולך לשים את הראש שלי מתחת לסכין של הגיליוטינה.

מרטין: אבל למה? למה !

פרנץ: אם אתה לא מבין בעצמך, אין כל טעם להסביר לך.

מרטין: אתה שובר את כל הכללים , פרנץ.

פרנץ: אתה יודע למה אני מרשה לעצמי לשבר את כל הכללים ?

מרטין: לא, למה?

פרנץ: כי המנהיג שלנו שבר את הכללים.

מרטין: איזה כללים הוא שבר?

פרנץ: כללים שבני אדם כיבדו במשך אלפי שנים: לא תרצח , לא תחמוד, לא תגנוב.

מרטין: זאת מלחמה

פרנץ: כשמנהיג שובר את הכללים , כל אזרח חייב לשבר את הכללים שהמנהיג קובע.

האנס: מה זה?

פרנץ: : כשמנהיג שובר את הכללים , כל אזרח חייב לשבר את הכללים שהמנהיג קובע.

באסטיאן: מה זה?

פרנץ: : כשמנהיג שובר את הכללים , כל אזרח חייב לשבר את הכללים שהמנהיג קובע.

תמונה 5- המשפט

התובע: שרייבר, הסנגור: פלדמן, השופטים הצבאיים: אב בית הדין- ראנפט, מוסוף וארפס

שרייבר: הרייך הגרמני השלישי נגד טוראי פרנץ יגרשטטר. הנ"ל קיבל צו קריאה להתייצב לשירות מילואים פעיל בבסיס של יחידתו בינואר 1943. הנ"ל התייצב במועד הנ"ל במקום הנ"ל וכשהתבקש לחתום על ציוד ומדים, הודיע לקצין גיוס המילואים שהוא מסרב לשרת בוהרמאכט. בעקבות הודעתו זו הנ"ל נעצר מיד ונכלא , הועבר לברלין לשם העמדתו למשפט. אני מבקש מבית הדין הצבאי של הרייך לעתות מלחמה להרשיע את הנאשם בסירוב לשרת בצבא, ולהטיל על הנאשם עונש מוות.

ראנפט: האם הנאשם מודה באשמה?

פרנץ: מודה- במעשה, לא באשמה

...

שרייבר: הסיפוח נעשה בכוח? או שהיה משאל עם?

פרנץ: היה משאל עם- בכוח.

שרייבר: אה הה! בכפר שלך כולם היו בעד הסיפוח ורק אתה התנגדת?

פרנץ: כולם הצביעו בעד הסיפוח, מי באמת היה בעד- אני לא יודע.

שרייבר: אתה איכר או פילוסוף?

פרנץ: אני מכונאי.

שרייבר: לא, כי חשבתי שאתה פילוסוף : "כולם הצביעו בעד, אבל לא ברור מי באמת היה בעד? ממה הם "פחדו"?

פרנץ: משטויות. ממה בני אדם פוחדים? ממה שיגידו עליהם, מזה שיקצצו בקצבאות שלהם, שיפגעו במכסת התוצרת שהממשלה תקצה להם, מזה שאנשים יפסיקו להגיד להם שלום ברחוב.

ראנפט: חשבת פעם על האפשרות שאתה טועה? חשבת פעם על האפשרות שהאנשים בכפר שלך לא הצביעו מתוך פחד אלא מתוך הזדהות עם הרייך? ואולי הצדק הוא עם הרוב המכריע של העם האוסטרי, ודווקא אתה הוא זה שטועה?

פרנץ: אדוני האדמירל, מה היית עושה אילו רוב המלחים על האנייה שלך היו מחליטים לנסוע בכיוון הלא נכון?

ארפס: באנייה אין דמוקרטיה. יש כובבים, יש מפות, יש מצפן, יש מטרה, יש נתיב, יש רב חובל, יש קצינים, יש מלחים, יש גשר פיקוד...

פרנץ: הנפש, אדוני האדמירל, היא אנייה בלב ים.

תמונה 8-השיחה בין כומר הכלא האב יוכמן לבין פרנץ

יוכמן נכנס לתאו של פרנץ, אחרי אימון גופני ובידו תיק עור וספל קפה.

יוכמן: אמרו לי שביקשת להגיד וידוי.

פרנץ: כן

יוכמן: יש לך הרהורי חרטה?

פרנץ: על מה?

יוכמן: על סירובך לשרת את העם והמולדת.

פרנץ: אני מקבל על עצמי לעשות עבודות שירות שנחשבות לבזויות ביותר. עבודות שאיש איננו רוצה לעשות אותן.

יוכמן: אתה רואה, גם על זה אתה מתגאה. הגאווה היא אחד החטאים שקשה ביותר להתנקות מהם. אם אתה באמת רוצה להיפטר מהגאווה, אסור לך להוציא את עצמך מהכלל. לעולם אל תפרוש מהציבור. תהיה אחד מהעם. תהיה כבש בעדר. רק כך תתנקה מהגאווה.

פרנץ: ומה עם "העדר" הולך בדרך לא נכונה?

יוכמן: אתה רואה, שוב אתה חוטא בגאווה! מי אתה שתקבע מהי הדרך הנכונה, ומהי הדרך הלא נכונה?

פרנץ: לא אני קובע, האב יוכמן. המעשים של המשטר סותרים את עקרונות האמונה שלנו. לא תרצח, לא תגנוב...

יוכמן: אנחנו במלחמה.

פרנץ: המלחמה הזו לא נכפתה עלינו.

יוכמן: על כך יש דעות שונות.

פרנץ: אנחנו פתחנו במלחמה.

יוכמן: זו דעתך.

פרנץ: אלה העובדות, האב יוכמן, זו המציאות.

יוכמן: תרשה לי לחלוק עליך. מה שאתה מכנה בשם "עובדות", זהו רק מבחר מסוים של עובדות שאתה בורר לך מתוך ההוויה האין סופית, ושוזר אותן בזו אחר זו על חוט הדמיון שלך. במילים אחרות, מה שאתה קורא "עובדות", זהו רק סיפור מסוים שאתה מספר לעצמך אודות המציאות. אני לא אומר שאתה לא מאמין בסיפור שלך, אני אפילו מניח שאתה מאמין בו בלב שלם. אבל תסכים איתי שלכל אדם שמורה אותה זכות שאתה נטלת לעצמך, לבחור עובדות אחרות מתוך אין סוף העובדות שמהוות את ה"מציאות", ולשזור אותן על חוט הדמיון שלו ולטוות סיפור שונה לחלוטין מהסיפור שאתה מספר לעצמך, ושבחרת להאמין בו.

....

פרנץ: אם אתה יודע שזה סיפור, אתה לא מאמין בו אמונה שלמה.

יוכמן: אם כך גם אתה לא מאמין אמונה שלמה בסיפור שלך.

פרנץ: אני לא צריך להאמין. אני עד ראיה.

יוכמן: עד ראיה- למה?

פרנץ: אתה יודע למה.

יוכמן: לא, אני לא יודע.

פרנץ: בדיוק לכך אני עד ראיה.

יוכמן: אני לא מבין אותך.

פרנץ: אתה מבין אותי היטב, האב יוכמן. אני עד ראיה לכך שכולכם, כולל אתה, מעמידים פנים שלא ראיתם, לא שמעתם, שאתם לא יודעים. אני עד לכך, שראיתם, שמעתם, ואתם יודעים הכול.

יוכמן: יודעים-מה?

....

פרנץ: לעזאזל, האב יוכמן? לכל השדים והרוחות?! אתה רואה ושומע כמוני את רכבות הבקר העמוסות בני אדם, שחוצות את הארץ יומם ולילה. ניסית לברר לאן מובילים אותם?

יוכמן: אני לא יודע על מה אתה מדבר. אני לא חי "בארץ". אני חי בעיר הזאת, בכנסיה שלי, ברובע שלי, ואני לא עד ראיה ולא עד שמיעה לשום דבר. סליחה. אם כבר, אני עד ראיה לסבל הנורא שהאוכלוסייה שלנו סובלת מהתקפות האוויר האכזריות.

פרנץ: האוכלוסייה משלמת על הפשעים שעושים השליטים שהיא בחרה.

יוכמן: אני חי בתוך עמי, ואני עד שהאוכלוסייה לא יודעת על כל הפשעים האלה שאתה מדבר עליהם.

פרנץ: ואני עד שהאוכלוסייה יודעת. חיילים מדברים ביניהם בגלוי על מעשי טבח המוניים שהם ביצעו או היו עדי ראיה להם. הם מספרים הכול לחברות שלהם, ולבני המשפחה שלהם. האנשים מדברים על כך בגלוי בבתי הבירה, ואני עד לכך שאתה היית איתי במקום ובזמן שבו נעשו ע"י הצבא ושאר זרועות השלטון הפשעים הנוראיים האלה שאתה מעיד שלא ראית ולא שמעת.

יוכמן: אתה חייב בראש ובראשונה לדאוג למשפחה שלך. האחריות שלך לבני האדם שקרובים אליך ותלויים בך עולה על כל עניין אחר, כולל המצפון שלך והקול הפנימי שלך. תפקידו של האדם לדאוג למשפחה שלו, ורק במקרים יוצאים מהכלל, אם אלוהים מצווה עליו לעשות זאת, מותר לאדם דתי להתקומם נגד המדינה.

פרנץ: נכון. אלוהים מצווה עלי לעשות את זה.

....

יוכמן: איך אתה מסביר שהוא בחר דווקא בך, לדבר אליך?

פרנץ: הוא לא בחר דווקא בי. הוא מדבר לכולם. גם אליך. ברגע זה ממש.

...אתה שומע את הרכבות האלה, שעוברות פה כל לילה, אתה שומע את הקולות האנושיים שבוקעים מתוך קרונות הבקר. לאן הן מובילות את המטען האנושי שלהן?

יוכמן: איך אני יכול לדעת?

פרנץ: אני מתוך תא הבלא הזה, יודע. ואתה, בחוץ, חופשי כמו ציפור, ואתה לא יודע?

יוכמן: יש כל מיני שמועות, אבל לדעת-אני לא יודע.

פרנץ: תקשיב לקולות שבוקעים מתוך הקרונות החתומים. אלוהים מדבר אליך בקולות האלה. הוא אומר לך בדיוק מה אתה, האב יוכמן, חייב לעשות.

יוכמן: מה אני חייב לעשות?

פרנץ: אני לא אלוהים, אני לא יכול לדבר בשמו, תקשיב לו ותדע.

עד ראיה (גירסא קצרה)

תמונה 1

הסוהר באסטיאן מבקר את פראנץ בתא הכלא בברלין

בסטיאן יושב על שרפרף ומתבונן בפרנץ שעסוק במיון זוגות נעליים צבאיות מתוך ערימה גדולה של נעליים .

פרנץ מסדר את זוגות הנעליים שמיין בשורה לאורך קיר התא.

באסטיאן: מה אתה מתאמץ כל כך , פרנץ? כולו נעליים של אסירים , נידונים למוות, כמוך.

אני מדבר אליך , אתה שומע? אתה טיפוס משונה , פרנץ. פעם ראשונה בקרירה שלי שמי שהוא מבקש מברשת וסבון בשביל לנקות את בתי השימוש . ואיזה דבקות במשימה! עמדתי שם ולא האמנתי לעיניים שלי. לא מספיק לבן אדם שהוא מוציא את החרא, לא! תן לו מברשת! עומד לצחצח את הקירות של הבור חרא במברשת, עם מים וסבון, כאילו לא הולכים להשתין שם ולחרבן עד יום הדין. חשבתי שיש לי עניין עם משוגע ועד עכשיו אני לא בטוח שלא. אתה משוגע פרנץ? (פרנץ נותן בו מבט ולא עונה). שאלה טיפשית. לא במקום. בן אדם שמסרב להתגייס לצבא בזמן מלחמה , לא יכול להיות נורמלי. מצחצח, מצחצח, כל דבר מצחצח . זה עושה אותך מאושר , העבודה המלוכלכת הזאת?

פרנץ: כן.

באסטיאן: מה אתה משתדל כל כך? אתה חושב שזה יציל אותך מהגיליוטינה? שמפקד הכלא ייכנס לבית השימוש , והנשימה תיעצר לו מרב התפעלות : מי זה ליקק כל כך יפה את הקקה שלנו? מי זה צחצח כ"כ מבריק את הנעליים של האסירים שלנו?!

-פרנץ, המפקד!

-איזה פראנץ?

-סרבן הגיוס מתא מספר 15 באגף הנידונים למוות. פרנץ יגרשטטר.

-תביאו אותו מיד אלי, שניראה את הבחור.

-המפקד, הנה הוא לפניך!

-אוהו! מיד לבטל את עונש המוות? אני רוצה אותו בתור סניטר ראשי של הכלא.

זה מה שאתה מקווה , פרנץ? זה לא ילך . שום דבר לא יציל את הצוואר שלך מהסכין. אתה שומע או לא שומע מה שאני אומר לך? תענה לי !

פרנץ: אני שומע.

באסטיאן : אתה אולי שומע , אבל אתה לא מבין. אם היית מבין, מה שמחכה לך, לא היית מצחצח עכשיו את הנעליים המסריחות כל כך בכזאת דבקות. אם היית תופס מה שמחכה לך בעוד כמה ימים , לא היית עושה יותר כלום. היית מתהלך בתא הלוך וחזור כמו חיה, או שהיית חוטף שיתוק מרב פחד , היית יושב בפינה לחוץ לקיר , והיית רועד כמו שפן שלוקחים אותו לשחיטה. אתה לא מבין מה שמחכה לך. אין דבר , בשביל זה אני כאן.

(שולף גיליון ניר לבן ותוקע בידיו של פרנץ)קח. זה בשבילך. אתה צריך רק לחתום פה וללבוש את המדים האלה , ועונש המוות יבוטל.

פרנץ: (לוקח את הטופס ומעיין בו)

באסטיאן: אם אתה חושב שאתה גיבור גדול , חבה שיבואו לגרר אותך לגיליוטינה, כי ללכת על הרגליים שלך אל הכלי הנורא הזה לא תהיה מסוגל. אני כבר ראיתי גיבורים כמוך. ראיתי מה קורה להם פתאום כשבאים לקחת אותם. ראיתי מה קורה להם כשקושרים אותם לקרש ומשכיבים אותם מתחת לסכין. יש כאלה שמשתינים ומחרבנים במכנסיים מרוב פחד . יש כאלה שצועקים " אמא!" לפני שהראש ניתז . היה אחד שצרח :"לא!!!תעצרו!" אבל מהרגע שהסכין יצאה לדרך , שום כוח בעולם כבר לא יכול לעצור אותה. עכשיו עוד יש לך זמן לחשב על הכול ולהתחרט, לפני שיבואו לקחת אותך לדרך האחרונה.

מה אמרת להם שהם נותנים לך צ'אנס להציל את עצמך? איך שלא יהיה , אם אתה רוצה שהראש שלך יישאר מחובר לצוואר, כל מה שאתה צריך לעשות, זה רק לחתום כאן.

פרנץ: (מושיט את הניר לבאסטיאן) תודה.

באסטיאן: לא חתמת?!

פרנץ: לא.

באסטיאן: אתה משוגע. משוגע! אבל מה איכפת לי. קיבלתי פקודה להשאיר את הנייר הזה. תחתום עליו מתי שתרצה.

תמונה 4

חבריו של פראנץ , מרטין והאנס , באים לבקרו בכלא. מרטין משרת ביחידת נ. מ. ,והאנס הוא נהג של בוס. הם מוצאים את פרנק כשהוא מקרצף את המחבת. לגופו רק יריעת בד שקשורה סביב מותניו ואזור חלציו.

מרטין: פרנץ!

פרנץ: (מרים את ראשו מהמחבת): מרטין? האנס?(שמח לקראתם והם שמחים לקראתו)

תראו מי שבא! חשבתי שאני כבר לא אזכה לראות אתכם.

מרטין: ככה אתה חושב על החברים שלך , פרנץ?

פרנץ: אני אומר לכם: אני נהנה מכל רגע . אתם לא מתארים לכם עד כמה העבודות הפשוטות האלה מסדרות לבן אדם את הראש.

מרטין: ואם מתחשק לך לצאת לטייל ברחוב?

פרנץ: בשביל מה? בשביל להצטרף לכל שאר הפושעים?

מרטין: איזה פושעים?

פרנץ: כל מי שמסתובב עוד חופשי בארץ הזאת – הוא פושע. האנשים ההגונים יושבים בבלא.

מרטין: אנחנו פושעים?

פרנץ: מה אתה חושב?

מרטין: אני שואל אותך: אני פושע, פרנץ? תסתכל עלי ! החבר שלך מרטין, ששתה איתך, ושיחק איתך קלפים, פושע? מה עושה אותי לפושע?

פרנץ: המדים האלה שאתה לובש. אלה מדים של פושעים.

מרטין: מה אני עושה בצבא , אתה יודע?

פרנץ: משרת את הפיהרר ואת המלחמה שלו.

מרטין: לא , לא , לא! אני תותחן בסוללת תותחים נגד מטוסים.

האנס: כן, כן. כולנו גאים בך.

מרטין: הלוואי שיכולתי לעשות יותר.

האנס: הלוואי שהייתי יכול לעשות פחות.

מרטין: המטוסים שלהם באים לילה לילה. מפציצים את הערים והעירות והכפרים שלנו. לילה לילה מאות מפציצים חורשים את השמיים. מורידים עלינו אלפי טונות של פצצות. בלי הבחנה. הם קוראים לזה הפצצות שטיח. אתה יודע מה זה? הם יורדים על עיר ופורשים עליה שטיח של פצצות. אתה צריך לראות מה נישאר מעיר כזאת, אחרי שהם עוברים. רובעים שלמים מחוקים. הקירות של הבתים מונחים כמו מזרונים ענקיים ברחובות. צינורות הגז מתפוצצים. שריפות ענק משתוללות. כל החמצן נישרף. העיר הופכת לכבשן אדיר והכל ניסחף לתוך האש. במו עיני ראיתי נשים וילדים עפים לתוך האש .אז מה צריך לעשות: לתת להם לשרוף אותנו ככה? או לכוון את הכלים שלנו ולנסות להפיל אותם לפני שהם שורפים חיים אלפי זקנים, נשים וטף שלא הרימו יד על בן אדם?

פרנץ: אז אתה יושב ויורה על המטוסים שלהם.

מרטין: כן. זה מה שאני עושה. אני יושב על התותח נון מם , ומנסה לפגוע במפציצים האיומים האלו שהורגים בלי הבחנה עשרות אלפי בני אדם חפים מפשע. אז אני פושע? אני לא פושע פרנץ, ואני לא ארשה לך לקרא לי פושע.

האנס: פרנץ! אתה רוצה לאבד את הראש שלך בגלל הסמרטוטים האלה? מה ייצא לך מזה? בעוד שלוש, ארבע שנים אף אחד כבר לא יזכור אותך, וגבר זר ישכב עם האישה שלך, כי החיים צריכים להימשך איתך או בלעדיך, פרנץ. זה מה שאתה רוצה? שמע לי פרנץ, תכופף קצת את הראש, ואל תאבד אותו. שים עליך את המדים, אף אחד לא ישלח אותך להרוג אנשים. אתה גם לא חייב להיות גיבור כמו מרטין, שכל הזמן רק חולם להפיל מפציצים אנגלים ואמריקאים ולקבל מדליות. הרי יש לך שכל פרנץ. תעשה חיים , כמוני, תן לכל העסק הרע הזה לעבור מעל הראש שלך, ולהיגמר.

פרנץ : הייתי רוצה להיות כמוך, האנס , אבל אני לא יכול.

האנס: למה? אתה יותר טוב ממני ?

פרנץ : אני לא יותר טוב ממך . אני פשוט לא יכול.

מרטין: האמת שממנו(מהאנס) לא ציפיתי לשום דבר, אבל ממך , פרנץ, אני ממש מאוכזב.

פרנץ: באמת?

מרטין: כן, אני האמנתי בך. הייתי מוכן ללכת אחריך באש ובמים. הייתי בטוח שאתה תלך ליחידה מובחרת, ותחזור מינימום רב סרן, שתיתן דוגמא לכל הצעירים בכפר. בסוף מה? בסוף אתה משתמט.

פרנץ: אני לא משתמט, מרטין. אתה תצא חי מהמלחמה הזאת . אני הולך לשים את הראש שלי מתחת לסכין של הגיליוטינה.

מרטין: אבל למה? למה !

פרנץ: אם אתה לא מבין בעצמך, אין כל טעם להסביר לך.

מרטין: אתה שובר את כל הכללים , פרנץ.

פרנץ: אתה יודע למה אני מרשה לעצמי לשבר את כל הכללים ?

מרטין: לא, למה?

פרנץ: כי המנהיג שלנו שבר את הכללים.

מרטין: איזה כללים הוא שבר?

פרנץ: כללים שבני אדם כיבדו במשך אלפי שנים: לא תרצח , לא תחמוד, לא תגנוב.

מרטין: זאת מלחמה

פרנץ: כשמנהיג שובר את הכללים , כל אזרח חיב לשבר את הכללים שהמנהיג קובע.

האנס: מה זה?

פרנץ: : כשמנהיג שובר את הכללים , כל אזרח חייב לשבר את הכללים שהמנהיג קובע.

באסטיאן: מה זה?

פרנץ: כשמנהיג שובר את הכללים , כל אזרח חייב לשבר את הכללים שהמנהיג קובע.

השיחה בין הכומר לפרנץ לפני הוצאתו להורג של פרנץ:

פרנץ: אני עד ראיה לכך שכלכם, כולל אתה מעמידים פנים שלא ראיתם , לא שמעתם, שאתם לא יודעים. אני עד ראיה לכך ששמעתם, ראיתם ואתם יודעים הכול

הכומר: אתה אומר שאלוהים נגלה אליך ודבר אליך?

פרנץ: כן

הכומר: והוא אמר לך לסרב לשרת בצבא?

פרנץ : בהחלט

הכומר : איך אתה מסביר שהוא בחר לדבר אליך?

פרנץ: הוא לא בחר בי . הוא מדבר אל כלם, גם אליך ברגע זה ממש.

הכומר : כלם חרשים חוץ ממך?

פרנץ: תקשיב לקולות שבוקעים מתוך הקרונות החתומים .

אלוהים מדבר אליך בקולות הללו, הוא אומר לך בדיוק מה אתה חייב לעשות.

הכומר : מה אני חייב לעשות?

פרנץ: אני לא אלוהים, אני לא יכול לדבר בשמו. תקשיב לו ותדע.